

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 3 круне, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору 31. Децембра 1901. године.

ЈОВАН РАЈИЋ

архимандрит ковилски.

1726.—1801.

11. децембра т. г. навршило се равно сто година од онога дана, у који је животом својим смерни калуђер, а књижевним радом својим велики и чувени књижевник српски, архимандрит ковилски Јован Рајић у вечност се преселио.

И након стотину лета од смрти му, када за име обичног смртног човека нико и не зна, народ се српски сећа Јована Рајића, с благодарношћу и хвалом спомиње име његово и с признањем приклања главу пред великим трудовима његовим.

У тешким данима искушења, које пре другог столећа преживљаваше свето православље у овим крајевима, једино се учности и марљивости Јована Рајића има благодарити, што је православно српском подмлатку, а уједно и целој нашој наци овамошњем, пружен катихизис са науком чистог православа. Једино Рајићу, — који је на извору православа у светој Русији, у Кијеву матери градова руских, и у присенку свештенога Кремља Московскога поцрпао истину православне вере, — имамо благодарити, што је овопредео на Црква наша спасена од напасти унијатске.

Историјом разних славенских народа, упознао нас је он први са давном старином нашом, и тиме допринео, да се у нама пробуди дух славенске узајамности, те да сазнамо и осетимо е нисмо самохрани у овоме свету, да будемо свесни величине и моћи славенскога племена.

Патњама, бедама и гонењима овоземнога живота напаћени дух Рајићев, зацело се данас радује, гледајући, како га се народ његов сећа, али зацело и тужи видећи, да идеали, за које се он

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

одушевљавао и које је он у народ ширити желео, а који су љубав према светој Цркви и народу, оличене у свесном, тактичном и систематском раду на славу Цркве и корист народа, — не да нису остварени, него је данашњи нараштај од њих даље, но што беше савремено му поколење. И са висина небеских, указујући прстом на православну српску народну школу, говори нам он: ту, у том расаднику мудрости и благородства, има да започне преображај народа нашега, тај извор нека буде вером освећен, родољубљем надахнут, чист, бистар, непомућен — и народ ће мој брзо постати срећан!

Учитељство српско, које такође слави и поштује успомену великога Јована Рајића, најбоље ће то учинити, ако рад свој задахне духом поменутих идеала Рајићевих, те ће тада достојно моћи кликнути:

Нека је слава Јовану Рајићу!

Ст. С. Илкић.

О УТИЦАЈУ ДИСЦИПЛИНЕ НА НАСТАВУ.

(Свршетак.)

Све ово што сам до сада навео, изнео сам навлаш, јер мислим, да неће бити никоме од штете ако се мало боље оријентише у педагошким начелима, а мени је ово било веома нужно изнети, да буде јасније оно што ћу ниже изнети као рђаву страну грубе дисциплине.

Морам нагласити још и то, да ја нећу овде говорити у опште о школској дисциплини. Као што се већ видело, ја ћу се задржати овде само на уском обиму дисциплине, дакле као што сам у наслову рекао само на дисциплину која прати наставу.

Рекао сам да дисциплину треба сматрати као васпитни поредак, и као допуну и помоћно средство васпитању. Ну, на жалост, тако се дисциплина не схваћа.

Дисциплина, и то најгрубља дисциплина провлачи се у свој својој сили кроз дуги низ наставе и у опште школовања. Она је до скоро била, а и данас је на многим местима једино васпитно средство, као што се у старо време сматрало и вршило.

Кажњавање и бијење без икаквог педагошког основа, давање последњег реда оцена, то се протеже и у средње па чак и у стручне

школе, као највећи чинилац дисциплине, у чему се уједно састоји сва методика васпитања и образовања.

Али, ако се хоће успеха у настави, ако се хоће да настава послужи намењеној сврси, онда наставу не сме пратити груба дисциплина. Она треба да је одмерена, да је блага и да прати наставу само у толико у колико јој може бити од користи. Дисциплина се у том случају мора свести на најужу границу.

Пре свега, као најважније и најблаготворније средство дисциплинарско у настави јесте сама настава. Није ми се у педагогици ни један као овај, чини ми се, израз више допао. Ако се дакле буде по методу, живо, јасно, предано, слатко и одушевљено предавало ученицима, настава ће створити осећање и јако интересовање код ученика, да ће свака дисциплина бити излишна. Буде ли пак учитељ невешт, набусит, неодмерен, свом предавању не предан, ладан и као да га назор изводи, онда се ту мора појавити дисциплина. Ту онда, место, наставник да тражи узрока у себи, он га тражи у деци и лађа се дисциплинарних средстава и тако понова пада у грешку. Настаје крута, груба и несавесна дисциплина: *викање, дерање, исовање, претња, кажњавање, давање рђавих оцена, ругање и исмевање и напослетку бој и то све на штету наставе па и самог наставника.* Међутим с правом је казано хиљаду пута, да је учитељ душа школи. Кад је учитељ тих, благ, умиљат, жив у раду, правичан, једнак према свима, савестан, сталан и у опште исправан онда ће он сам својим ученицима бити једно јако дисциплинарно средство. А грубо понашање, кажњавање а нарочито бој је највећи непријатељ настави па по том и васпитању. Бој се у крајњим случајевима може и допустити у границама, кад деца муче животиње и томе слично, да и она осете немилосрђе, али у настави ни у ком случају. Јадна је то школа где наставник бојем хоће да натера децу на учење, на ред и понашање при настави, — да дакле наставник своју празнину, незнање, бојем попуни, хоће дакле место осећања и интереса да дисциплином натера на рад.

Некако још из народа пренесена је и у школу она народна изрека: „Батина је из раја изишла.“ Али, оно, што вреди за неваљале људе, који неваљалства раде по убеђењу, по смишљеном плану своје, који су дакле свесни неваљалства свога, то се не може и не сме у школу, а нарочито у наставу унети и применити. Искуство народно не сме се погрешно схватити и примењивати.

У крутој дисциплини обично се само меморира, јер ту влада

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

страх, деца се и не усуђују питати васпитача да им што разјасни. А док се представе, које се дају наставом не разјасне не може бити ни образовања ни васпитања. Само из јасних представа, кад се зна садржина њихова, само из тога велим развија се воља јер се зна чему се тежи. Иначе циљ васпитања па и образовања биће промашен.

Исмевање ученика, багателисање и немарност, индиферентност наставникова убија сваки интерес и вољу. Шта више прелази то у личну мржњу, а где је мржња ту нема оне потребне духовне везе између деце и учитеља, па потом још мање везе између деце и наставе јер је настава оличена у наставнику. Треба љубави и ауторитета, треба знања, треба методичког рада итд. ако се хоће успеха у васпитању. *Из љубави и ауторитета треба дакле да се рађа дисциплина, а не из дисциплине љубав и ауторитет. Назор и насилно још нико није добио ауторитет а још мање љубав. А љубав и ауторитет су полазне тачке за васпитање.*

И тако дакле, место да се лепим опхођењем, лепим предавањем и учтивим методичким држањем и умесном дисциплином ученицима школа омили, и напослетку место да се дисциплина и кад се употреби веже за садржину преступа, погрешке, да и ученик сам увиди, да је дисциплина била неминовна и да ју је заслужио, велим место свега тога, грубом дисциплином се стварају потреси, афекти, мржња према наставнику и школи тако, да *школа постане права тежба и терет*. И на тај начин дисциплина урнише и руши у самој основи васпитање.

Ну ја још нисам све казао о боју и у опште крутој дисциплини. Оно што је најважније ја сам оставио напослетку.

Крутом дисциплином ствара се ограниченост у понашању и држању, а из тога стегнутост у самим мислима, јер је сва духовност управљена на бојазан и страх да не буде дете строго кажњено. Мислим, да неће нико порећи, да је ово једна највећа сметња у васпитању и образовању. У страху и стегнутом држању и бојажљивом кретању *нема ни слободног мишљења*, док околност слободног мишљења је неминовно потребна. Јер, само слободно мишљење даје саморадњу ученику, чини ученика активним у настави. А опет без активности, без рефлексивности ученикових не може се ни замислити учење, нити се може, што је најглавније извршити *цело процес учења*. Без тога не постоји васпитање, отуда нова педагогика и јесте савршенија од старе, јер онде где је стара стајала — завршивала наставу, ту нова педагогика наставља и ту удара темељ васпитању.

Дакле из активности рађа се *саморадња*, из саморадње *самопоуздање* а из овог развија се *воља, знање и умешност*. Развија се оно, што је битно и по живот и васпитање. *Док знање не пређе у умење, оно не вреди ништа*. Треба дакле развити свест о узрочној вези између успеха у школи са праксом, са потребама, са радном снагом коју човек доцне мора употребити.

Али осим овога, из саморадње и умења развија се оно што чини основ стварању карактера. — Развија се *расуђивање ученика*, затим се почну вежбати у *изрицању својих судова* о појединим објектима, правилима, законима, појмовима и у опште предметима учења, и људског а *највише свога делања*. Сва тежина педагогике лежи у овом изрицању судова и она сматра то као основу, мост преко кога треба настава да пређе. Управо ово расуђивање и изрицање судова чини она полугом у настави на којој се ослања цело васпитање, јер се само из тога могу развити *теоријска*, а из ових *практична начела* и тиме утрти пут за образовање *моралног карактера*. — То и јесте сврха васпитања. Буде ли се тако изводила настава она ће спремити земљиште само за добре врлине. Свакој реакционарној сгруји или најезди моћи ће се ученик одупрети, и у свом социјалном животу створити карактер.

Ну све ово, као што казах, не може бити под крутом и грубом дисциплином, која убија сваку живост и духа и тела, а у духу је живост и слобода мишљења. Без овога пак не може се ни замислити васпитање и образовање.

Треба знати још и то, да лепо понашање и опхођење наставника са ученицима често пута заглади и незнање његово, те тако то понашање чини му услугу, јер би иначе могла наступити немарност, монотоност и непажња, када се слабо предаје. — Све ово што сам изнео, било би за препоруку, да сваки наставник зна.

Завршујући ове своје рефлексije, могу слободно из свога искуства рећи, да добар и благ васпитач или наставник оставља увек дубок утисак у души учениковој. Са задовољством се таквог наставника омладина сећа, лик му остаје урезан у души њиховој кроз цео живот њихов, а то је уједно и најлепша и једина награда за једног доброг наставника.

Милисав Д. Марковић.

JEAN DE LA SALLE

Француски педагог.

Написао : Ст. С. Илкић.

Међу многим мужевима, који су озбиљно настојавали, да човештво васпитањем усреће и унапреде знаменито место заузима ремски каноник Жан де ла Сал. Сав живот свој посветио је он школи и васпитању и након себе оставио је дружину, — конгрегацију школске браће — која и данашњим даном по његовим назорима и у његову духу васпитава и обучава људски подмладак.

И ако је васпитачки рад Жана де ла Сала искључиво посвећен интересима римо-католичке цркве, ипак он у основи својој садржи најлепша начела опште-хришћанскога васпитања, те према томе може и нас да заинтересује. Сем тога јединствена љубав и одушевљење према учитељскоме позиву, пожртвовност и само-прегоревање у тешком учитељском раду јесу оне одличне црте Жана де ла Сала, са којих га можемо за углед ставити свакоме ономе, који се посвећује учитељској служби.

Из тих разлога сам и написао ову кратку расправицу у о животу и раду педагога Жана де ла Сала, те ју овим приказујем српском учитељству.

Жан де ла Сал рођен је 1651. године у Рајмсу. По свршеним наукама посвећен је био за свештеника 1678. године. На високом достојанству каноника рајмскога каптола, он се поглавито занимао питањима о васпитању младежи и буђењем религиозно-моралних осећања код школских ученика.

1680. године изнајми он о своје трошку једну кућу у Рајмсу, скупи у њу младе учитеље, оснује с њима општежиће и пропише правила за исто; за тим отвори школу за малену децу у којој је поред осталих учитеља и сам као узор-учитељ радио.

1684. године лицем на Спасов дан, пошто се претходно одрекао од каноничкога достојанства и сав свој иметак сиротињи поделио, са дванаест одличнијих својих учитеља оснује *конгрегацију (друштво) школске браће*, положивши с њима заједно поред осталих монашких обета, и обет на *сталност и истрајност у обучавању омладине*.

Ова установа Жана де ла Сала, није наишла на одобравање код учитеља световњака, те су ови гонили и ружили рад школске браће, а самога основатеља предали су суду, оптужујући га, да он нема

права на отварање школа. Суд је Жана ослободио од оптужбе и тако је он могао продужити свој благодетан васпитачки рад.

1688. године видимо га у Паризу, где у први мах отвара основну, а за тим недељну и шегртску школу, а на послетку поправилиште за покварену и неваљалу децу. 1700. године основао је он у Паризу учитељску школу, у којој су се спремали учитељи световњаци.

Енглески краљ Јаков II. прогнан из Енглеске, настанио се у Паризу, где је у то доба било око 50 младих Ираца. Све ове младиће повери краљ Жану де ла Салу, ставивши му на срце, да их васпита и обучи, како би касније могли користити човештву. У ту сврху основао је краљ опште жиће за исте ученике и надзор над њима поверио је Жану.

Касније видимо Жана де ла Сала у Ретелу, Лаону, Шар-трезу, Калеу, Троајеу, Авињону, Марсељу и Булоњи, где оснива школе и поверава их својој браћи по обетима. Да би пак сачувао своју дружину од прекора и неоснованих нападаја световних учитеља, хтеде он захвалити на звању старешине друштвенога, те предложи браћи, да сами из своје средине бирају себи начеоника. Но браћа му о томе не хтедоше ништа знати. Кад већ у том погледу није могао успети он их примора и закуне, да у друштвени устав унесу, да после његове смрти не ће више свештеника бирати ни за старешину нити га примити за члана, те то и данас важи у поменутом браству.

Племенити човекољубац овај није дочекао да му папа одобри друштвена правила, него је умро много раније и то 1719. године, а друштво му је као такво од папе признато и потврђено тек 1724. године.

*

Друштво школске браће састоји се само из мушких чланова, који полажу монашке обете чистоте, сиромаштва и послушности, а сем тога и обет на бесплатно обучавање и васпитавање мале деце.

Обет се полаже прво привремено, а по навршеној 28. години живота на свагда. Ни један од браће ове дружине не може, као такав, бити уједно и свештеник. Само им је духовни отац свештеник.

Сврха је ове дружине дакле, да васпитава и обучава децу у строго и чисто хришћанском духу, да буди у њима дух љубави

према Богу, вери и ближњима. Сврху ову остварују школска браћа посредством школе, и то основне школе, одричући се свију блага, радости и задовољстава која пружа овај свет, живећи једино позиву своме и молећи се Богу, да им се успех рада не осујети.

Ево начина живота школске браће.

Лети и зими сваки дан се устаје у $\frac{1}{2}$ 5 часова. Када се браћа искупе на молитву старешина их поздравља речима: „Да живи Исус у срцима нашим!“ на што му дружина одговара: „На веки.“ За тим долази од

5—6 молитва са побожним размишљањем

6— $\frac{1}{2}$ 7 св. литургија

$\frac{1}{2}$ 7— $\frac{1}{2}$ 8 спремање за предавање

$\frac{1}{2}$ 8—8 доручак за време којег један брат чита на глас одломак из каквог педагошког дела. После доручка опет тиха молитва, која се може читати и путем идући у школу.

8—11 обучавање у школи.

11— $\frac{1}{2}$ 12 спремање за предавање што ће бити по подне.

$\frac{1}{2}$ 12 размишљање о својој савести, а за тим обед. За време обода чита се који одељак из св. евангелија или из житија светих.

У 1 час молитва у општој молитвеној сали.

$\frac{1}{2}$ 2—5 обука у школи.

5— $\frac{1}{2}$ 6 размишљање о поступку у школи и о својој савести.

$\frac{1}{2}$ 6—6 читање духовних књига

6— $\frac{1}{2}$ 7 побожно размишљање (медитација)

$\frac{1}{2}$ 7—7 наука вере

У 7 часова вечера, за време које бива читање, а после вечере разговор.

у $\frac{1}{2}$ 9 часова вечерња молитва, затим

у 9 часова легање.

Овај се распоред дневног занимања по некада мења, те кад нема предавања у школи, више се времена посвећује на читање и одмор.

Из изложенога види се, да браћа 7 часова спавају, 4 часа се моле Богу и проводе у побожном размишљању, 6—7 часова употребе на обуку, 3 на сопствено учење, а 3 на хранење и одмор. Молитви се посвећује с тога тако велики број часова, што се молитвом добија небесна крепост за истрајност у тешком учитељском раду, и што се тек молитвом низводи благослов божји на труд људски, те му се тиме и успех осигурава.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

И на самоусавршавање се много пажње полаже, те је за то браћи дозвољено, сем књига побожне духовне садржине, читати само стручне педагошке књиге, помоћу којих се учитељ у својему позиву дотерује и усавршава.

*

Као педагог Жан де ла Сал с правом може заузети место међу одличним педагозима као што су: Бакон, Ратих, Коменски, Локе, Русо, Базедов, Рохов, Хајнике, Песталоци, Франке и други. Он се може сматрати за основатеља *народне основне школе* у Француској, јер се он ставио на то становиште, да се у основној школи мора обучавати на *матерњем*, а не на латинском језику. У школама Саловим ученици су се једино обучавали на матерњем језику, латински језик је био из њих са свим искључен.

За главни услов успеха школскога рада сматрао је ла Сал *тачан и уредан* полазак школе. У тога је и издао наредбе у томе погледу. Браћа његове дружине дужна су била *убеђивати родитеље* о користи школског васпитања и наставе, па ако то све није помагало да деца уредно иду, онда су дужни били паросима подносити списак оне деце, која школу нису полазила, па како су таква деца била обично из сиромашних породица, то се таквима ускраћивала помоћ коју су добивали из црквене благајне. Да би пак деца што марљивије школу полазила, препоручивао је он учитељима, да својим благим и човечним опхођењем, те занимљивом наставом деци омиле полагање школе.

С тога и препоручује он својим учитељима да се чувају од 1. многог говора: — 2. од претеране живе и пргаве ревности, — 3. од лакомислености и расејаности; — 4. од нестрпљења, суровости и гнева; — 5. од освете; — 6. од пристрасности; — 7. од немарности; — 8. од малодушности и слабости; — 9. од очајања и апатије; — 10. од велике поверљивости; — 11. од ругања; — 12. од непостојаности; — 13. од осетљивости и суревњивости; — 14. од велике неповерљивости; — 15. од траћења времена — и 16. од претераног самопоуздања. Препоручивао им је пак следеће врлине: 1. понизност (вољи Божјој); — 2. разумност; — 3. мудрост; — 4. самопрегоревање; — 5. ревност; — 6. побожност; — 7. постојаност; — 8. чврстину; — 9. великодушност; — 10. готовност на принашање жртве; — 11. присебитост; — 12. правичност и т. д.

За основу васпитања сматра ла Сал *науку вере*, с тога је и

нагласио, да у његовим школама мора владати дух страха Божјега и дух љубави Христове, у чему наставници морају примером претходити својим ученицима.

Љубав према ученицима од стране учитеља и обратно љубав и поштовање учитеља од стране ученика, држи за један од првих услова успешног рада школиног.

Награде и казне сматрао је Ла Сал за веома потребна средства при васпитању.

По његову мњењу при награђивању учитељ ваља да се држи ових начела: а) највећа награда припада за добро владање и понашање; б) затим треба награђивати успех у наукама и в) прилежно похађање школе и пажљивост. *Добру вољу и труд треба више ценити од природног дара.*

У заводима Ла Саловим казнило се веома благо и хумано, што беше реткост у школама XVII. и XVIII. века, у којима се немилосрдно грдило, ружило и било. Ла Сал на против овако говори: „Ако хоћемо да нам је школа добро уређена, морамо смањити казне. Авторитет у школи може се много боље одржати чврстим карактером, сталношћу, озбиљношћу и ћутљивошћу учитељевом, него батинањем, грубошћу и суровошћу. *Главни је узрок многог изостајања деце од школе: множинна казни.*“ Телесна казна и ако није сасвим искључена из његових школа ипак је дозвољена била само у веома ретким случајевима. Саветујући учитеље како треба да поступају при кажњењу ученика говори Ла Сал: „Ради љубави Божје молим вас не туците децу. Батине не привлаче Богу и не побуђују на врлине. — Нека са срами и сваки онај, који се руга деци, јер је то само давање примера, да и деца чине то исто.“ — Касније је телесна казна сасвим искључена из братских школа.

Да је Ла Сал био и психолог дубокога погледа доказује то, што он препоручује учитељима, да проучавају нарав сваког појединог детета, те на темељу резултата добивених путем таквог проучавања, нека удесе своју наставу и васпитање.

Ученици у школама Ла Саловим подељени су били по *разредима*, што у оно доба беше новина. Ученици појединих разреда пак подељени су били у три групе и то: у групу слабих, средњих и добрих ученика, — свака је група имала засебно место али су се све три заједно обучавале.

Као главно средство за одржање реда и дисциплине сматраше Ла Сал: непрекидно занимање ученика, мир и ћутање. Ово се пак даје

постићи занимљивом наставом, која се предаје лаганим, тихим али разговетним говором. Помоћници, цензори и шедатори — као оно по Бел-Ланкастровој методи — били су у употреби и у братским школама.

По мишљењу ла Салову главна пажња при обучавању ваља да се обрати на *вежбање памћења* и на *развијање разума*. Захтева се, да ученици оно што уче и науче, али уједно схвате и разумеју. Од особите су важности у овом погледу целисходна питања.

Међу наставним предметима на првome је месту *наука вере*, за тим краснопис с особитим обзиром на правопис, те основи граматике, рачун и мерење, цртање, појање и певање, трговачке ствари. — Као што видимо ла Сал није узео међу наставне предмете. природопис, природословље, повест и земљопис, што у осталом није ни чудо, јер наведене науке у оно доба не беху од тако општег интереса и важности као што су данас. Данашњим даном, према духу времена, и ти су предмети стављени у ред наставних предмета у братским школама, те су оне на истој висини. као и све друге јавне школе, шта више, оне духом еванђеоским који провејава целу наставу и васпитање им, стоје изнад савремених модерних државних и општих школа.

*

Жан де ла Сал не беше само школник практичар, већ и теоретичар. Написао је неколико ваљаних педагошких дела. Дела су му сва прожета духом еванђеоске љубави и хришћанског братољубља и пуна су богатих педагошких истина и целисходних дидактичких упуштава. Ево их :

1. „*Правилник*.“ У овом су делу изложена правила заводска.
2. „*Руководља за хришћанске школе*“ (La Conduite des ecoles chrétiennes).
3. „*Правила пристојности и хришћанске учтивости*“ (Les règles de la bienséance et de la civilité chretienne).
4. „*Хришћанске дужности*.“
5. „*Збирка примера*“, „*Регистер*“ и други удбеници.
6. „*Упутство за визитаторе*.“
7. „*Размишљања о недељним и празничним еванђелијама*.“
8. „*Кратка размишљања за учитеље и васпитаче*.“

9. „Савети о предавању појединих предмета, написано за браћу.“

10. „Дванаест врлина доброга учитеља.“*

Сомбор.

Н А Ц Р Т

специјалнога наставног плана за српску народну неподељену основну школу.

(Свршетак.)

Б) Отачествена повесница.

Смер: Познавање прошлости своје домовине и буђење домо- и родољубивих осећаја.

V. и VI. разред.

1. *Задатак*: Познавање најважнијих догађаја из прошлости Угарске. — Преглед најглавнијих права и дужности грађанских, као и уређења државног наше домовине.

2. *Наставно време*: Седмично 1 получас непосредне и 1 получас посредне наставе.

3. *Наставна средства*: Уџбеник: Слике из угарске повеснице. Панчево. — Мапа државе Угарске.

4. *Распоред наставног градива*:

Септембар: 1. Угарска у старо време. 2. и 3. Хуни и Авари. Словенска племена у овим земљама.

Октобар: 1. Стара постојбина Мађара; живот, вера и обичаји. 2. Сеоба и освојење ове домовине. Први кнезови. 3. Св. Стеван. 4. Насљедници св. Стевана на престолу угарском

Новембар: 1. Св. Ладислав и Књиж. Коломан. 2. Насљедници Беле II. и Беле III. 3. Поход татарски. 4. Последњи краљеви из дома Арпадова.

Децембар: 1. Карло Роберт и Лауш Велики. 2.—3. Жигмунд и доба Хуњадијево у Угарској.

Јануар: 1. Матија Корвин. 2. Навала турска и пропаст на Мухачу.

Фебруар: 1. Фердинанд I. и Маџсимилијан. 2. Рудолф и Матија II. Фердинанд II. Фердинанд III. 3. и 4. Леополд I.

Март: 1. Јосиф I. и Карло III. Марија Терезија. 2. Јосиф II. и Леополд II. 3. и 4. Франц I. и Фердинанд V.

Април: 1. Општина и општинска власт. Велике и мале општине, срез. 2. Жупаније и жупанијска власт. Вароши. 3. Држава и државна власт.

* Кратка расправа ова написана је по делу А. Fischer-а „De la Salle sz. János az iskolatestvérek alapítója.“ Bpest 1901.

Мај: 1. Краљ угарски, права и достојанство његово. 2. Земаљски сабор угарски. Ко има право бирачко и ко може бити изабран за земаљског посланика. 3. Земаљска влада или министарство у Угарској. 4. Две врсте правосуђа и краљевски судови. Поротни судови.

Јуни: Понављање свршеног градива.

5. *Наставни поступак*: а) Причање и саопштавање односног градива. б) Читање и тумачење одређеног наставног градива из уџбеника. в) Усавршавање на часовима посредне наставе.

В) Основи природних наука.

Смер: Упознавање ученика са важнијим природним предметима и појавама, као и са главним деловима живота и чувања здравља човечијег.

И. и II. разред.

Овај предмет у најнижим разредама учи се у очигледној настави.

III. и IV. разред.

1. *Задатак*: Познавања корисних и шкодљивих животиња, растиња и ископнина; главни услови човечијег здравља; познавање главнијих природних појава.

2. *Наставно време*: Недељно I получас непосредне и I получас посредне наставе.

3. *Средства наставе*: Уџбеници: Читанке за III, односно IV. разред српских основних школа од Ђ. Натошевића. — Природописне слике и збирке ради очигледног приказивања.

4. *Риспоред градива*:

5. *Наставни поступак*: Наставно градиво сваке друге године мења се:
А) Прве године из читанке за III. разред предузима се:

Септембар: Разговор о домаћим животињама: 1. Коњ. Говеда. (Бр. 85. и 86.) 2. Овца. Коза. (Бр. 88. и 89.) 3. Свинче. Пас. (Бр. 91. и 92.)

Октобар: 1. Преглед и разредба корисних домаћих животиња. 2. Преглед шкодљивих домаћих животиња. 3. Земља с поља. (Бр. 134.) 4. Земља изнутра. (135.)

Новембар: 1. Креч, креда и мрамор (Бр. 137.). 2. Со. (Бр. 138.). 3. Драго камење. (Бр. 139.). Руде. (Бр. 140.). 4. Угаљ. (Бр. 141.)

Децембар: 1. Ветар. (Бр. 151.). Магле и облаци. (Бр. 152.). 2. Роса, иње и снег. (Бр. 153.). 3. Очни вид. (56.). Како се чува вид? (Бр. 58.)

Јануар: 1. Вика квари слух. (Бр. 60.). Како се чува слух? (Бр. 61.). 2. Дobar сан најбоље оснажи. (Бр. 66.)

Фебруар: 1. Зумбул, лала и љиљан. (Бр. 96.). Босиљак. (Бр. 97.). 2. Јоргован и зова. (Бр. 99.). 3. Трешња и вишња. (Бр. 101.). Кајсија и бресква. (Бр. 102.). 4. Јабукe и крушке. (Бр. 103.). Шљива. (Бр. 104.)

Март: 1. Виноград и вино. (Бр. 107.). 2. Варива. (Бр. 108.). Пчела. (Бр. 111.). 3. Јеж и кртина. (Бр. 119.). Зец. (Бр. 120.). 4. Шева и чвораk. (Бр. 121.). Лептири (Бр. 122.).

Април: 1. Шумска дрвећа (Бр. 124.). 2. Шумско биље (Бр. 126.)
3. Јелени и срне (Бр. 128.). Вук (Бр. 129.).

Мај: 1. Орлови и соколови (Бр. 131.) Славуј, кос и други певачи
(Бр. 132.). 2. Жита (Бр. 114.) Кукуруз (Бр. 115.). 3. Рода (Бр. 146.) Жабе
(Бр. 147.). 4. Рибе (Бр. 148.) Раци и пужеви (Бр. 149.).

Јуни: 1. Стаза зунчева (Бр. 155.). 2. Како месец сија? (Бр. 158.).
Б) Друге године предузима се из читанке за IV. разред:

Септембар: 1. Разговор о корисним домаћим животињама. 2. Разговор
о шкодљивим домаћим животињама. 3. Преглед и разредба домаћих животиња.

Октобар: 1. Оптока и преображај воде (Бр. 88.). 2. Наше рибе. (Бр.
89.). 3. Гвожђе (Бр. 91.). 4. Магнет (Бр. 92.).

Новембар: 1. Магнет (наст) (Бр. 92.). 2. Како се изводи топлота
(Бр. 93.). 3. Топлота шири сва тела (Бр. 94.). 4. Како топлота пролази кроз
тела? (Бр. 95.).

Децембар: 1. и 2. Топломер (Бр. 96.). 3. Загревање, расхлађивање и
оптока ваздуха (Бр. 97.).

Јануар: 1. и 2. Како се мери тежина ваздуха (Бр. 98.).

Фебруар: 1. и 2. Роса, магле и облаци, киша и снег. (Бр. 92.). 3.
и 4. Муња и гром (Бр. 100.).

Март: 1. Громовод (Бр. 101.). 2. Брзојав (102.). 3. Како се очува
мирс (Бр. 39.). 4. Како се сачува кус (Бр. 40.).

Април: 1. Неудесна одећа и обућа (Бр. 43.). 2. Ситно воће (Бр. 66.).
Бостан. (Бр. 67.). 3. Поврће (Бр. 68.).

Мај: 1. и 2. Шумски зверови. (Бр. 84.). 3. Гуштери и змије (Бр.
86.). 4. Обртање земље (Бр. 103.).

Јуни: 1. Помрачења (Бр. 104.). 2. Звезде (Бр. 105.).

5. *Наставни поступак*: а) Очигледно саопштавање одређеног градива.
б) Читање и тумачење односног наставног градива из читанке. в) Утврђење
односног наставног градива на часовима посредне наставе.

V. и VI. разред.

1. *Задатак*: Понављање и раширење познавања производа из сва три
царства природе са особитим обзиром на корист и употребу дотичних при-
родних производа у домаћем животу, земљоделству, занатима и трговини.
— Преглед и тумачење главнијих појава у природи, као и поуке о човеку
и његовом здрављу.

2. *Наставно време*: Седмично 1 получас непосредне и 2 получаса
посредне наставе.

3. *Средства наставна*: Уџбеници: Српска читанка за V. и VI. раз-
ред народне школе. Будимпешта 1899. — Осим тога читанка за III., односно
IV. разред српске основне школе од Натошевића. — Природописне слике и
збирке ради очигледног приказивања.

4. *Распоред наставног градива*:

Наставно градиво се сваке друге године мења: 1. године се предузима
Септембар: 1. Природна тела и подела ових у три царства. 2. Цар-

ство животиња. Звери или месождери. (Пас, вук, лисица, мачка, лав, тигар, рис, медвед, куна). 3. Лихопрсти. (Коњ, магарац, мазга, зебра).

Октобар: 1. Такопрсти. Преживари (Говеда, овца, коза, јелен, срна; камила). 2. Такопрсти. Непреживари (Свинче). Сурлаши. (Слон). 3. Глодари (Миш, пацов, хрчак, веверица, зец). Бубождери (јеж, кртина). 4. Љиљци (Слени миш). Торбари (Кенгура).

Новембар: 1. Перонози (Морски пас). Китови. 2. Мајмуни. 3. У опште о сисарима. 4. Коке. (Кокош, ћурка, паун, препелица, морска кокош). Пливачице (Патка, гуска).

Децембар: 1. Штакарке (Рода, дропла, шљука) Трчуљице (Ној). Голубови. 2. Грабљивице (Орлови, соколови, сове). Пузавице. (Детлић, папагај, кукавица). 3. Певачице (Шева, славуј, кос, сеница, ластва итд.). Уопште о птицама.

Јануар: 1. Гмизавци (Гуштери, змије, корњаче, крокодили). 2. Водоземци (Жабе). Рибе. (Шаран, кечига).

Фебруар: 1. Преглед кола кичмењака. 2. Зарезници (Кокица, пчела, свилена буба, муха). 3. Пауци и раци. 4. Мекушци (Пужеви и шкољке). Црви. Преглед царства животиња.

Март: 1. Царство растиња. Воћке. (Кајсија, бресква, јабука, крушка итд.). 2. Џбунови и ситно воће (Винова лоза, рибизла, огроз, купина, малина итд.). 4. Жита. Варива и кромпир.

Април: 1. Конопља и лан. Пића. 2. Отровне и лековите биљке. 3. Цвеће.

Мај: 1. Маховина и гљиве. Преглед царства растиња. 2. Царство ископнина. Соли. 3. Угаљ; креч, креда и мрамор. 4. Драго камење. Руде и метали.

Јуни: 1. Преглед царства животиња. 2. Преглед царства растиња и ископнина.

Друге године предузимају се основи физике и хемије:

Септембар: 1. Природа и појави у природи. Тела и опште особине истих. Чврста, течна и ваздушаста тела. 3. Земља привлачи тела. Тежина и притисак тела. 3. Тежиште и равнотежа тела.

Октобар: 1. Машине, Озиб, котури итд. 2. Вода и притисак течних тела. Пливање. 3. Притисак ваздуха и како се мери тежина ваздуха? 4. Струјање ваздуха. (Ветрови).

Новембар: 1. Звук, брзина звука и одјек. 2. Извори топлоте. Како се шири топлота? 3. Топлота шири сва тела. Топломер. 4. Пар и парни стројеви.

Децембар: 1. Светлост и простирање светлости. 2. Светли зраци се одбијају, преламају. Мрачна комора. Боје сунчане светлости. 3. Огледала и сочива.

Јануар: 1. Електрика. 2. Муња и гром. Громовод.

Фебруар: 1. Магнет. 2. Брзојав. 3. и 4. Појаве у ваздуху и на небу.

Март: 1. Из чега се састоји ваздух? 2. Које су саставни делови воде? 3. Угаљ и угљена киселина. Како се гаси ватра?

Април: 1. Врење и алкохол. 2. Трулење и распадање. 3. Елементи и сложена тела.

Мај: 1. Створ човечијег тела. Шта вреди здравље? 2. Какав треба

да је ваздух, што га предишемо. 3. Какви треба да су станови, у којима живимо. 4. Храна човечијег тела.

Јуни: Чистота одржава здравље. 2. Нега чула човечијих.

5. *Наставни поступак*: а) Сређивање стеченог знања и очигледно саопштавање новог. б) Ученици на часовима посредне наставе читају са разумевањем одређени читаначки предмет, који је у свези са обрађеним градовима.

Г) Пољопривредне поуке.

Смер: Проширење знања о природи с применом на живот.

V. и VI. разред.

1. *Задатак*: Поучавање ученика у рационалним привредним радovima људским: пољоделству, сточарству, вртарству, воћарству итд. итд.

2. *Наставно време*: Седмично 1 получас непосредне и 1 получас посредне наставе.

3. *Средства наставна*: Уџбеници: Читанка за V. и VI. разред народне школе. Будимпешта. — Читанка за IV. разред српске основне школе од Натшевића.

4. *Распоред наставног градива*:

Септембар: 1. Шта вреди земљорадња? Главне врсте ораће земље. 2. и 3. Ораница и здравица. Дубље и плиће орање. Орање пред зиму и у пролеће.

Октобар: 1. Брана; дрљача и восак. 2. Потреба ђубрења. Разне врсте ђубрета и ђубрења. 3. и 4. О семену и о сејању.

Новембар: 1. О жетви и вршидби. 2. Главне врсте жита. 3. и 4. Разне врсте пољских усева.

Децембар: 1. Како се држе ливаде? 2. Корист од воћака. Садите воћке. 3. Вртари и вртарство.

Јануар: 1. и 2. Главнији радови у врту.

Фебруар: 1. и 2. Како се држи виноград? 3. Користи од стоке. 4. Хранење и благо поступање са стоком,

Март: 1. Какве треба да су стаје за стоку? 2. Корист од шума и подизање истих. 3. и 4. Корист од пчела. Гајење пчела у Ђерзонкама.

Април: 1. и 3. Користи од свилене бубе и како се она гаји.

Мај: 1. Спремање зимнице и чување плодова преко зиме. 3.—4.

Радиност и разни занати. 4. Важност промета и трговине у животу.

Јуни: Понављање свршеног градива.

5. *Наставни поступак*: Као и код природних наука у истом разреду.

VI. Вештине.

А) Цртање

Смер: Правилно схватање облика и вежбање руке у извођењу њихову. Развијање чула вида и осећања за тачност, правилност и лепоту.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

I. и II. разред.

1. *Задатак и наставно градиво*: Вежбање у повлачењу правих црта и углова. Основни облици ствари с правим цртама.
2. *Наставно време*: Сваки разред по 2 получаса посредне наставе.
3. *Средства наставна*: Прегледалице и узорци из Буквара, односно Читанке. — Школка табла и цртанке.

III. и IV. разред.

1. *Задатак и наставно градиво*: Продужење онога из млађих разреда. — Облици за украс с разним правим цртама. Основни облици с кривим цртама.
2. *Наставно време*: Као и у I. и II. разреду.
3. *Средства наставна*: Прегледалице и узорци. — Школка табла и цртанка.

V. и VI. разред.

1. *Задатак и наставно градиво*: Продужење онога из млађих разреда. Сlike с мешовитим цртама. Развијање кривих црта у облику листа и цвета и других разних предмета.
2. *Наставно време*: Као и у III. и IV. разреду.
3. *Средства наставна*: Као и у III. и IV. разреду.

Б) Краснопис.

На получасовима, одређеним за српско и мађарско писање вежбаће се ученици у *правилном и лепо* писању појединих писмена, речи, реченица и читавих чланака. — При овоме особита пажња нека се обрати на правилно писање састојака појединих писмена, на везивање истих у целину, на везивање писмена у речи с особитом пажњом на једнакост у величини, дебљини, размаку и нагибу.

В) Певање.

Смер: Развијање слуха и гласа; неговање родо- и домољубивих осећаја и облагорођавање срца.

I. разред.

1. а) *Задатак и наставно градиво*: Уче се ове световне песме: 1. Весело сам дете. 2. Ми смо деца весела. 3. Благо нама птицама. 4. Лети пчела малена.

II. разред.

1. б) *Задатак и наставно градиво*: У овом разреду уче се певати ове песмице: 1. Ми смо деца весела, 2. Лети пчела малена, 3. Завет, 4. Голуб седи на стрејици, 5. Хајд' у школу, 6. Млади занатлија.

III. и IV. разред.

4. в) *Задатак и наставно градиво*. Уче се певати ове песме: 1. Мио је цветак, 2. Боже благи, 3. Сунце се рађа, 4. Пчела и голуб, 5. Народна химна, 6. Мајска песма, 7. О косидби, 8. Завет, 9. Песма ковачу.

1. У пролеће, 2. Домовини, 3. На уранку, 4. Где птичице, 5. Србин, 6. Песма тежакова, 7. Гусле, 8. Мајска песма, 9. Позив ђака на игру.

Примедба: Није главно да се све наведене песме пређу већ оне које се пређу да се добро и правилно науче певати.

2. *Наставно време*: Недељно за све разреде укупно 2 получаса непосредне наставе, осим тога згодном приликом и међу појединим получасовима може се отпевати по нека песма.

3. *Средства наставни*: Српске читанке, односно Песмарица од А. Јорговића.

Г) Гимнастика.

Смер: Снажење тела; развијање одважности и самопоуздања, гајење душевног и телесног здравља.

1. *Задатак и наставно градиво*:

а) *Вежбања у реду*. Постројавање редова. Ход и трчање у редовима. Окретање на лево и на десно.

б) *Слободна вежбања у месту*. Савијање, пружање, махање и окретање главе, удова и трупа

в) *Скакање у висину и даљину*.

г) *Дечије игре*: 1. Јагње и вук, 2. Жари, пали, 3. Пилићи, 4. Миша итд. итд.

III.—VI. разред

1. б) *Задатак и наставно градиво*: 1. Вежбања у реду, слободна вежбања, скакање и маршевање продужују се и даље; осим тога играју се разне дечије игре.

2. *Наставно време*: Овај предмет предузима се у ваншколским часовима.

ПРЕГЛЕД

наставних часова неподељене основне школе са шест разреда.

Наставни предмети	Број наставних часова на недељу по разредима					
	I	II.	III.	IV.	V.	VI.
	н. п. у.	н. п. у.	н. п. у.	н. п. у.	н. п. у.	н. п. у.
<i>1. Наука вере.</i>						
а) Наука вере	1 1 2	1 1 2	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3
б) Цркв.-слов. читање	— — —	1 1 2	1/2 1 1 1/2	1/2 1 1 1/2	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1
в) Црквено појање	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
<i>2. Српски језик.</i>						
а) Очигледна настава	1 — 1	1 — 1	— — —	— — —	— — —	— — —
б) Српско читање	1 1/2 6 7 1/2	1 3 4	1 3 4	1 3 4	1 3 4	1 3 4
в) Српско писање	3 1/2 3 1/2	— 2 2	— 2 2	— 2 2	1 1/2 1 1/2	1 1/2 1 1/2
г) Српска граматика	— — —	— — —	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1	1/2 1
<i>3. Мађ. језик.</i>						
а) Мађарски разговор	1 — 1	1 — 1	— — —	— — —	— — —	— — —
б) Мађарско читање	— — —	1 1 2	1 3 4	1 3 4	1 3 4	1 3 4
в) Мађарско писање	— — —	— 1 1	— 2 2	— 2 2	1 1/2 1 1/2	1 1/2 1 1/2
г) Мађ. граматика	— — —	— — —	— — —	— — —	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1
<i>4. Рачури.</i>						
	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3
<i>5. Реална знања.</i>						
а) Земљопис	— — —	— — —	1/2 1 1 1/2	1/2 1 1 1/2	1/2 1 1 1/2	1/2 1 1 1/2
б) Повесница	— — —	— — —	— — —	— — —	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1
в) Природне науке	— — —	— — —	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1	1/2 1 1 1/2	1/2 1 1 1/2
г) Пољопривр. науке	— — —	— — —	— — —	— — —	1/2 1/2 1	1/2 1/2 1
<i>6. Вештине.</i>						
а) Црт. (Краснопис)	— 1 1	— 1 1	— 1 1	— 1 1	— 1 1	— 1 1
б) Певање	1 — 1	1 — 1	1 — 1	1 — 1	1 — 1	1 — 1
в) Гимнастика	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
Укупно	20	20	25	25	27	27

ПРЕГЛЕД

непосредних наставних часова наподељене шесторазредне основне школе.

Наставни предмети	Број часова по разредима						Укупно
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
<i>1. Наука вере.</i>							
а) Наука вере		1		1		1	3
б) Цркв.-слов. читање	—	1		1/2		1/2	2
<i>2. Српски језик.</i>							
а) Очигледна настава		1		—	—	—	1
б) Српско читање	1 1/2	1		1		1	4 1/2
в) Српска граматика	—	—		1/2		1/2	1
<i>3. Мађарски језик.</i>							
а) Мађарски разговор		1		—	—	—	1
б) Мађарско читање	—	1	1	1		1	4
в) Мађарска граматика	—	—	—	—		1/2	1/2
<i>4. Рачун.</i>							
	1	1	1	1		1	5
<i>5. Реална знања.</i>							
а) Земљопис.	—	—	1/2	1/2	1/2	1/2	2
б) Историја.	—	—	—	—	1/2		1/2
в) Природне науке	—	—	1/2		1/2		1
г) Пољопривредне науке	—	—	—	—	1/2		1/2
<i>6. Певање.</i>							
			1				1
Укупно	6 1/2	8	7	7	8 1/2	8 1/2	27

РАСПОРЕД ЧАСОВА

за неподељену основну школу са шест разреда.

ЧАСОВИ	РАЗ.	ПОНЕДЕЉАК	УТОРАК	СРЕДА	ЧЕТВРТАК	ПЕТАИ	СУБОТА
8—8 ^{1/2}	I. II. III. IV. V. VI.	I. вере Пази Н. вере	Н вере Н вере Пази	Срп. чит. Слав. чит Н. вере Н. вере	Н. вере Пази Н. вере	Н. вере Н. вере Пази	Срп. чит. Слав. чит. Н. вере Н. вере
8 ^{1/2} —9	I. II. III. IV. V. VI.	Рачун Рачун Рачун Пази Рачун	Рачун Рачун Пази Рачун Срп чит.	Рачун Пази Срп чит. Срп. чит.	Рачун Рачун Рачун Пази Рачун	Рачун Рачун Пази Рачун Срп. чит.	Рачун Пази Срп. чит. Срп. чит.
9—9 ^{1/2}	I. II. III. IV. V. VI.	Срп. чит. Срп. чит. Срп. чит. Срп чит.	Срп. чит. Срп. чит. Срп чит. Рачун	Срп. чит. Срп. чит. Рачун Рачун Пази	Срп. чит. Срп. чит. Срп. чит. Срп. чит.	Срп. чит. Срп. чит. Срп. чит. Рачун Рачун	Срп. чит. Срп. чит. Рачун Рачун Пази
9 ^{1/2} —10	I. II. III. IV. V. VI.	Срп. пис. Срп. пис. Срп. чит. Срп. чит.	Срп. чит. Срп. пис. Срп. пис. Срп. пис.	Срп. пис. Срп. чит. Срп. пис. Срп. пис.	Срп. пис. Срп. пис. Срп. чит. Срп. чит.	Срп. чит. Срп. пис. Срп. пис. Срп. грам.	Срп. пис. Срп. чит. Срп. пис. Срп. пис.
10—10 ^{1/2}	I. II. III. IV. V. VI.	Мађ чит. Мађ чит. Мађ чит.	Срп. чит. Мађ чит Мађ чит. Мађ чит.	Мађ. чит. Мађ чит. Мађ. чит.	Срп. чит. Мађ. чит Мађ. чит. Мађ. чит.	Мађ чит Мађ. чит. Мађ чит.	Мађ. чит. Мађ. чит. Мађ. чит.
10 ^{1/2} —11	I. II. III. IV. V. VI.	Срп. грам. Мађ. пис	Срп. пис. Мађ. чит. Мађ пис. Мађ. пис.	Мађ. пис. Мађ. пис. Срп. грам.	Срп. пис. Мађ. чит. Срп. грам. Мађ. пис.	Мађ. пис. Мађ. пис. Слав. чит.	Мађ. пис. Мађ. пис. Мађ. грам

11—11 ^{1/2}	Ш IV V. VI.		Земљопис Пази		Историја		Пр. науке Пази
11 ^{1/2} —12	Ш. IV. V. VI		Пази Земљопис		Пољопр.		Пр науке Пр. науке
2—2 ^{1/2}	I. II. III. IV. V. VI.	Очгл. наст. Цртање Цртање		Срп. чит. Слав. чит. Земљопис Земљопис Земљопис Земљопис		Очгл. наст. Цртање Цртање	
2 ^{1/2} —3	I. II. III. IV. V. VI.	Цртање Земљопис Земљопис Историја		Срп. пис. Мађ. пис Слав. чит. Пр. науке		Цртање Земљопис Пази Пољопр.	
3—3 ^{1/2}	I. II. III. IV. V. VI.	Мађ. раз. Слав. чит. Слав. чит.		Срп. чит. Мађ. пис Мађ. чит. Мађ. чит. Мађ чит.		Мађ. разг. Слав. чит. Мађ. грам.	
3 ^{1/2} —4	I. II. III. IV. V. VI.	Певање		Певање		Срп. чит. Слав. чит. Мађ. чит. Мађ. чит. Мађ. чит.	

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ПРЕГЛЕД

наставних часова неподељене основне школе са четири разреда.

Наставни предмети	Број седмичних наставних часова по разредима			
	I.	II.	III.	IV.
	п. н. у.	п. н. у.	п. н. у.	п. н. у.
<i>1. Наука вере.</i>				
а) Наука вере	1 ^{1/2} — 1 ^{1/2}	1 ^{1/2} 1/2 1	1 ^{1/2} 1 2 ^{1/2}	1 ^{1/2} 1 2 ^{1/2}
б) Цркв.-слав. читање	— — —	1 1 2	1 1/2 1 ^{1/2}	1 1/2 1 ^{1/2}
в) Цркв. појање	— — —	— — —	— — —	— — —
<i>2. Српски језик.</i>				
а) Очигледна настава	1 ^{1/2} — 1 ^{1/2}	1 ^{1/2} — 1 ^{1/2}	— — —	— — —
б) Српско читање	2 5 7	1 ^{1/2} 2 ^{1/2} 4	1 ^{1/2} 2 ^{1/2} 4	1 ^{1/2} 2 ^{1/2} 4
в) Српско писање	— 3 ^{1/2} 3 ^{1/2}	— 2 2	— 2 2	— 2 2
г) Српска граматика	— — —	— — —	1 1/2 1 ^{1/2}	1 1/2 1 ^{1/2}
<i>3. Мађарски језик.</i>				
а) Мађарски разговор	1 ^{1/2} — 1 ^{1/2}	1 ^{1/2} — 1 ^{1/2}	— — —	— — —
б) Мађарско читање	— — —	1 ^{1/2} 2 ^{1/2} 4	1 ^{1/2} 2 ^{1/2} 4	1 ^{1/2} 2 ^{1/2} 3
в) Мађарско писање	— — —	— 2 2	— 2 2	— 2 2
<i>4. Рачун.</i>				
	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3
<i>5. Стварна знања.</i>				
а) Земљопис			1/2 1 1 ^{1/2}	1/2 1 1 ^{1/2}
б) Природне науке			1/2 1/2 1	1/2 1/2 1
<i>6. Вештине.</i>				
а) Цртање (Краснопис)	— 1 1	— 1 1	— 1 1	— 1 1
б) Певање	1 — 1	1 — 1	1 — 1	1 1 1
г) Гимнастика	— — —	— — —	— — —	— — —
Укупно	20	24	25	25

ПРЕГЛЕД

непосредних наставних часова подељене основне школе са четири разреда.

Наставни предмети	Број часова по разредима				Укупно
	I.	II.	III.	IV.	
<i>1. Наука вере.</i>					
а) Наука вере		1 ^{1/2}		1 ^{1/2}	3
б) Цркв.-слав. читање	—	1		1	2
<i>2. Српски језик.</i>					
а) Очигледна настава		1 ^{1/2}	—	—	1 ^{1/2}
б) Српско читање	2	1 ^{1/2}		1 ^{1/2}	5
в) Српска граматика	—	—		1	1
<i>3. Мађарски језик.</i>					
а) Мађарски разговор		1 ^{1/2}	—	—	1 ^{1/2}
б) Мађарско читање	—	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	4 ^{1/2}
<i>4. Рачун.</i>					
	1	1	1	1	4
<i>5. Стварна знања.</i>					
а) Земљопис	—	—	1/2	1/2	1
б) Природне науке	—	—		1/2	1/2
<i>6. Певање.</i>					
		1			1
Укупно	8 ^{1/2}	10 ^{1/2}	9 ^{1/2}	9 ^{1/2}	25

РАСПОРЕД ЧАСОВА

неподељене основне школе са четири разреда.

WWW.UNILIB.RS

У

ЧАСОВИ	РАЗ.	ПОНЕДЕЉАК	УТОРАК	СРЕДА	ЧЕТВРТАК	ПЕТАК	СУБОТА
8—8 ^{1/2}	I.	Н. вере	Срп. чит.	Н. вере	Срп. чит.	Н. вере	Срп. чит.
	II.		Слав. чит.		Н. вере	Н. вере	Слав. чит.
8 ^{1/2} —9	III.	Н. вере	Н. вере	Слав. чит.	Н. вере	Н. вере	Н. вере
	IV.						
9—9 ^{1/2}	I.	Рачун	Рачун	Срп. пис.	Рачун	Рачун	Рачун
	II.	Рачун	Рачун	Срп. пис.	Рачун	Рачун	Пази
9 ^{1/2} —10	III.	Рачун	Пази	Рачун	Пази	Рачун	Срп. чит.
	IV.	Рачун	Рачун	Рачун	Рачун	Пази	
10—10 ^{1/2}	I.	Срп. чит.	Срп. чит.	Рачун	Срп. чит.	Срп. чит.	Срп. чит.
	II.	Срп. чит.	Срп. чит.	Пази	Срп. чит.	Срп. чит.	Срп. чит.
10 ^{1/2} —11	III.	Срп. чит.	Срп. чит.	Срп. грам.	Срп. чит.	Срп. чит.	Рачун
	IV.						Рачун
11—11 ^{1/2}	I.	Срп. пис.	Срп. пис.	Срп. чит.	Срп. пис.	Срп. пис.	Срп. пис.
	II.	Срп. чит.	Срп. пис.	Срп. чит.	Срп. пис.	Срп. чит.	Срп. пис.
11 ^{1/2} —12	III.	Срп. пис.	Срп. чит.	Срп. пис.	Срп. чит.	Срп. пис.	Срп. чит.
	IV.						
2—2 ^{1/2}	I.	Очгл. наст.		Очгл. наст.		Очгл. наст.	
	II.						
2 ^{1/2} —3	III.	Цртање		Цртање		Пр. науке	
	IV.						
3—3 ^{1/2}	I.	Срп. чит.		Цртање		Срп. чит.	
	II.	Слав. чит.		Земљопис		Слав. чит.	
3 ^{1/2} —4	III.	Земљопис		Земљопис		Срп. пис.	
	IV.	Земљопис		Пази			
3—3 ^{1/2}	I.	Мађ. разг.		Мађ. разг.		Мађ. разг.	
	II.	Мађ. чит.		Мађ. чит.		Мађ. чит.	
3 ^{1/2} —4	III.	Мађ. чит.		Мађ. чит.		Мађ. чит.	
	IV.	Мађ. чит.		Мађ. чит.		Мађ. чит.	
3 ^{1/2} —4	I.	Певање		Певање		Цртање	
	II.					Земљопис	
3 ^{1/2} —4	III.					Земљопис	
	IV.						

П О Г О В О Р.

При изради овога нацрта придржавао сам се прописане Наставне Основе. У раду своје држао сам се одређенога реда, и пре свега при распо- ређивању наставног градива, пазио сам на концентрацију сродних наставних предмета, коју у првом реду у неподељеној школи ваља учитељ, баш ради успешности саме наставе да успостави.

Не може се порећи, да је данас веома тежак посао саставити такви специјални наставни план, који би у свему одговарао дидактичким захтевима успешне наставе у неподељеној српској основној школи, где има толико разно- врних предмета, те који би уједно био израђен и према Наставној Основи, издатој од вл. Школског Савета.

Ни на који начин нисам вољан да ласкам себи, е сам саставио такви специјални наставни план, који би у сваком погледу савршен био, коме се не би могло што-шта приговорити; али ипак држим, да нисам посве некори- стан посао вршио, када сам се латио израде овога нацрта; па ако ми је ма и најмање пошло за руком, да у главном утврдим оне тачке, на основу којих би ваљало свагда састављати специјалан наставни план, ако ми је бар у главном пошло за руком, да распоређивањем наставног градива ма и при- ближно успоставим толико наглашавању концентрацију наставних предмета, ако сам овим својим радом могао да подстрекнем ма и на размишљање позване факторе; бићу задовољан.

Када једном дође на дневни ред и код нас ревизија издате Наставне Основе, мораће се на сваки начин многа одредба изменути, наставно градиво у неколико смањити, тачно одредити одношај наставних предмета и сразмер на- ставних часова, мораће се много што-шта у неколико преиначити, и пре свега узети у обзир рад учитељев у неподељеној шесторазредној школи! — До сада код нас овоостраних Срба нису чињени покушаји ове врсте, — мени бар ни један није познат — у ком би било обрађено наставно градиво на методичке јединице према потребама неподељене основне школе, с тога и држим, да ће овај покушај израде нацрта специјалнога наставног плана добро доћи свакоме учитељу, а особито млађим учитељима и учитељским приправницима.

На овом месту дужан сам у главним потезима уједно и да оправдам свој поступак, којим сам у неколико одступио од прописане Наставне Основе. — Измене те врло су незнатне природе, али морадох их учинити, пошто друкије никако нисам могао распоредити наставно време, односно наставне предмете, који се у смислу прописане Наставне Основе имају предавати у шесторазредној неподељеној школи. Ко ма и летимичан поглед баци на пре- глед непосредних наставних часова у неподељеној шесторазредној основној школи, увериће се, да је свугде код сваког предмета узет минималан број часова, наставни предмети, у колико се могло, контраховани су; па ипак и поред тога седмични број часова од 25 није довољан, да би се сви, Настав- ном Основом прописани наставни предмети у оквиру реченога броја седмич- них часова предузети могли у шесторазредној основној школи; с тога морадох — хтео не хтео број седмичних часова за V. и VI разред са 2 повећати; али из истог узрока ради олакшања рада учитељског, односно ради што интен-

живијег употребљавања наставног времена на више разреда, без икакве опасности по успех наставни, могао се с друге стране узети и за II. разред онај број седмичних часова I. разреда у износу 20. — У осталом строго придржавао сам се прописане Наставне Основе, како у одредбама наставног времена, тако исто и наставног градива.

Када сам састављао распоред часова, особито сам пазио на дидактичко-методичке прописе којим редом ваља да долазе наставни предмети један за другим, осим тога на хармонију поделе наставних предмета на поједине часове, у опште узео сам у обзир све прописе педагошке састављања распореда часова, те сам на основу свега тога израдио приложене распореде часова; колико сам у том погледу удовољио захтевима, пресудиће можда најбоље сама пракса г. г. учитеља. — Но једно свакако морао сам учинити, — а то сам и овде дужан навести, — баш у погледу самога успеха наставног у нашим школама. Код нас обично узимао се четвртак као феријалан дан, а субота после подне свагда рачунала се у школско време, те су и суботом после подне увек одређени и на распореду часова назначени били извесни наставни предмети. Ко сада узме у обзир карактер наших основних школа, па онда хладно размисли, колико је у истини у самој настави употребљавано било речено наставно време, тај ће ми на сваки начин дати за право, када сам после подне сасвим оставио слободно, односно када сам за тај полчас пре почетка вечерња назначио предузимање црквеног појања пошто то после подне и тако потпуно никада није се могло употребити на школску наставу. На основу тога ја сам и за четвртак пре подне у распореду часова назначио извесне наставне предмете, у два после подна пак били би ученици сасвим слободни, што и опет тако исто чини један феријалан дан.

Оволико ради образложења свога поступка.

Д. Р.

ДИРЕКТРИСА И ДИРЕКТОР.

Савремени диван.

У великом кору женског питања ето опет слаб гласић. Бијох не давно у друштву интеллигентне господе и госпођа, па се приметнуло питање: директриса или директор. *Тко је од ово двоје вјештије да управља женским заводом — женском школом, на којој раде саме женске или главне предмете настављају женске?* (Лицеје, женске гимназије и учитељске школе *амо* не мислим). Настала врућа дебата са рпом *про* и *контра*. Кад су се валови разговора мало стишали, испливало је на површје ово неколико тврдња, које показују на први мах, да су расправљачи били листом душмани женског питања и жене као јавне службенице, жене као чиновника.

И ја нисам присташа женске еманципације у најстрожијем смислу, мени је женина дика у части највећа, ако ју она стекне у породици својој, а тек јој онда дајем право јавности, ако ју

WWW.UNILIB.RS потреба потјера на тај клизави пут, а не ако она постаје учитељицом, докторицом, поштарицом. само за то, да се може куповати љепше шешире и да је „слободнија.“

Ја покупих дакле оно неколико тврдња, па их турих у џеп. Ето их :

I. Директриса *није кадра* као директор, да држи дисциплину, а) у школи т. ј. са ученицама, б) са својим збором учитељица.

II. Директриса је нервозна, болешљива, па стога да опростите — чангрисава, а мушкарац то није.

III. Директриса је обично партајична, јер су женске партајичне у опће.

Усуђујем се рећи, да ово све не *стоји*. Нећу се служити теоријом а la: у кога је више *kg.* мозга у мушкараца или жена, већ ћу своје доказе вадити из праксе. Нека ми слободно свако у брк рече, што не буде право.

I. *Није кадра!* Како није? Није зар енергична, досљедна, ревна?

Еј, све су то озбиљне раднице куд и камо више од мушкараца, шта више видјех у многим заводима, гдје су код одраслијих дјевојчица настављали професори и учитељице, видјех, да су дјевојке много више хунцутарије и шале дозвољавају под сатовима професора него под сатовима учитељица. Не код *свих*, али често је било и код многих је било.

А учитељички збор? Ако је директриса знањем и способностима надкрилила своје учитељице — онда ју оне поштивају и слушају радо и ревно — дакако, ако немају других тајних повода не слушати и бити немарне у служби. Честита учитељица не врши своју службу из страха под директором или директорицом, већ поред тога, јер јој је то прва дужност, а немарна учитељица, или такова, која служи тек од *шале* и обијести, та се не боји никога, јер та обично има протектора каквог за којима она гиздаво вели: Брига мене за мог директора или директорицу! Ту не одлучује спол.

У сваком учитељском збору има један мутикаша. Тај сије раздор у збору и дроби крупне комаде у кашу свог директора или директорице. Сад, ако тај мутикаша још има протекцију, онда збогом дисциплино у збору, па онда којег год спола био директор, бадава ће он настојати, да се на његовом заводу успјешно ради. Ту помаже само једно: мутикашин премјештај у добар час и заштита заводског угледа са стране школских поглавара.

II. Директриса је нервозна и т. д.

Дан данас су сви нервозни, мушкарци као и жене. Тко ми рекне, да није нервозан, тај је за цијело или велик флегматик или лакоумник најгоре сорте. Није дакле право, само жене кривити нервозитетом. Обредах ето у духу све директрисе и директоре,

које у животу познам и познавах. Па што? Нађох збиља да је женских мање нервозних било, него мушкараца! По то им не служи на част. Биле су то даме, које су своју директорску службу врло комотно скратиле. Нашле су си моћне конекције, пријатеље, заштитнике, па се под њиховом фирмом лијепо мирно без бриге директоровале. Нико им се није усудио приговорити, бојећи се онога, а ако је и тко кадикад коју и пробијелио, тај је одмах од онога добио по зубима. Ето те даме или та господа, (не велим на име, да и господа директори не умију себи наћи заштитника), живјела су угодно и нијесу били нервозни, али какове су им биле школе и какови ученици, то свако може замислити.

Нервозност долази од прекомјерна рада и шкоди вазда више онај особи, који је директор или директриса, него што шкоди заводу њиховом.

Сад, што се тиче овога „заштитника,“ то је заиста мучна ствар; директриса, која је мање подузетна, а уз то скромна, ревно и чедна, не долази у кавану, на куглану и т. ј. не састаје се приватно са поглаварима школе тако лако ко мушкарац директор. Она се у опће не састаје са том великом дасподом, они к њој не долазе, а ако ју к себи зову, то њој опето служи на част. Она само тихо и ревно ради, гради, а често и не слуги, да други око ње дотле разграђују. Дакако, ова врста директриса не схваћа свој позив олако, комотно и за то не живи мирно и без бриге. Али баш за то, јер има посла и бриге, нема када за забаве и за при-мање визита, нема када да се одмори, забави и постаје тако — нервозна.

Ш. Што се партајичности тиче, не узимам жене у обрану, али реците ми зар на заводу, на ком службују саме учитељице младе и старе, лијепе и мање лијепе, љубазне и озбиљне, може ли ту директор мушкарац, па био и стар и ожењен, остати непартајичан или бар мање партајичан, него какова директриса?!

IV. На заводу женском главни је предмет ручни рад. Сад како ће тај ручни рад контролисати мушкарац директор?

Познавах учитељица ручног рада свакојаких. Једне су код куће изван школских сатова по ваздан кројиле, везле, започињале, подцртавале ручне радове својих ученица, а друге су само шетале. Ове, које су шетале, ступиле би у школску зграду, тек када би чуле, да већ звони. Ако сретну на ходнику кога, онда буде и пола девет или пола три сата, док се оне појаве међу децом. Сад се тек носе и дијеле радови, прегледалице, ћерђефи, а око стола чека једно 10—15 ученица, са радовима, које треба кројити, започети, показати. Учитељица их ошине оком и изабере једну (ону из најотменије куће) па јој стане почињати, а оне друге отјера на мјесто. Тако ради сваки пут. А резултат је овај: Од свих ученица те школе 15 не ради никако, јер учитељица није започела рад и није га показала како треба, 15 не ради, јер не воли радити,

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

а нико их не нука, не упућује, а тек 7—8 из најбољих кућа ради. Па какове радове? Најлакше, најобичније. Директор то и онако не разумије, када и дође контролисати. Директриса пак може ручном раду посветити велику пажњу, а и мора. Та мајке и тете прије свега питају: „Еј кћерице, гдје ти је посао? Какав ти је посао?“ Од тога зависи углед завода, углед школе готово у првом реду.

Па онда, кад питамо директриса или директор код дјевојчица, зар не мислимо и на ћудоредност? Може ли мушкарац тако потпуно руководити узгој срца и душе у дјевојчица као жена што може? Може ли он тако искрено говорити са мајкама дјеце као што може жена? Могу ли и дјевојчице *саме* к њима ступити онаким повјерењем и искреношћу као што дођу женској и као што је потребито да дођу?

Не ваља дакле, када се дебатира о школи штилизирати питање овако: директриса или директор, већ га ваља окренути онако како одговара истини и правди не гледајући на спол. У једном и другом сполу има врских и неврских, али томе није крив спол, већ карактер.

...апс...

Б Е Л Е Ш К Е.

Богословски семинар задужбина Његове Светости Патријарха Георгија Бранковића, сасвим је готов, те га је Његова Светост дана 11. (24.) децембра т. г. предао Саборскоме Одбору, као заступнику оностранога народа српскога и руковаоцу црквено-народних фондова и фондација. Зграда је веома лепо и удобно саграђена, да ће потпуно моћи послужити оној цели којој је намењена. Овим новим даром својим Његова је Светост по ново доказао, до сада већ прокушану, своју велику љубав према светој Цркви православној, на чему Му сваки добар православи хришћанин и родољубиви Србин мора с нами заједно одати најдубљу хвалу и благодарност. Да живи Његова Светост, велики народни добротвор Патријарх Георгије!

Личне вести. Уредник нашега листа Н. Ђ. Вукићевић управитељ сомборских учитељских школа, био је лако оболео у месецу новембру т. г. Сада се потпуно опоравио, али у школу не иде, јер по лечничком савету, мора се још кратко време чувати од промењивог времена, које ове зиме влада.

Избори учитеља. На сомборској српској вишој девојачкој школи изабран је за редовног учитеља мађарског језика и земљописа г. *Христифор Свирчевић*, досадањи суплент на истом месту. — За учитељицу средњег основне женске школе у Сомбору изабрана је гђца *Иванка Малешевићева*, досадања привремена учитељица на истом месту.

Нов закон о умировљењу учитеља донесен је у Австрији. Нов закон овај у многоме је побољшао стање тамошњег учитељства и оно му се само

радовати може. Према прописима истог мировинског закона, учитељ може ићи у мировину са потпуном платом иза навршених 35 године службовања. Иначе ако учитељ због телесне или душевне немоћи не буде способан за обављање своје службе, може се умировити и након навршене пете године службовања, којом приликом добива као мировину 40% од своје плате.

Основне школе у Бугарској. Школски закон од године 1885. наређује, да је полагање основних школа обавезно за сву децу од 6—12 година. Родитељи који не дају своју децу у школу, казне се новчаном глобом. Основне школе имају четири разреда. Године 1894/95. било је у Бугарској 3000 основних школа. Како у Бугарској има 3,154,375 становника, то долази једна школа на 1051. становника. Што се у Бугарској основно школство слабо развија узрок је мален број способних учитеља. Данашњим даном постоје тамо четири учитељске школе, а сем тога постоје уз неке средње школе учитељски или педагошки курсеви, на којима се такође спремају младићи за учитељску службу.

Напредак школа разним државама. — У Француској долази једна школа на 6 km² и 445 становника; у Северној Америци 1 школа на 260 km² и 285 становника; у Норвезији 1 школа на 55 km² и 438 становника; у Шведској 1 школа на 9 km² и 725 становника; у Немачкој 1 школа на 9 km² и 950 становника; у Австрији 1 школа на 15 km² и 1038 становника; у Хрватској 1 школа на 30 km² и 1745 становника.

Кантине за школску децу. У Лондону се дознало, да 30,000 деце иду у школу, а без да имају у подне топле хране за ручак. Стога је школска власт тамошња закључила, да се оснују школске кантине у којима ће такви сиромашни ученици добивати на подне бесплатно топлу храну.

Школа за циганску децу. Управитељ основних школа у Батасеку (Барањска жупанија) *Франа Дерњи* покренуо је мисао, да се у месту његова службовања отвори нарочито школско одељење за школовање циганске деце. Не зна се за цело, да ли ће се ова племенита мисао моћи у дело привести.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Младен Силашки** редовни учитељ основне школе у сомборском предграђу Црвенци, учитељ вежбаонице сомборске женске учитељске школе, преселио се у вечност 7. новембра т. г. у 45. години живота, а 29. учитељскога рада. Сахрањен је 8. новембра уз пратњу ученика основне и учитељске школе и многобројног грађанства.

† **Драгиња М. Петровића** супруга почившег заслужног професора српске учитељске школе Мите Петровића, преселила се у вечност 11. новембра т. г. у 43. години живота. Сахрањена је 13. новембра, испраћена од ученика и ученица учитељске школе те многог грађанства.

Покој им души!

НАШИМ ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

На завршетку тридесет треће године живота „Школскога Листа,“ благодаримо свима онима који су било материјално, било морално допринели, да се лист овај одржи и послужи оним сврхама, које су услов среће и напретка школе нам вероисповедне православне српске и учитељства јој.

Овом приликом уједно најозбиљније опомињемо све наше многобројне дужнике, који су лист редовно примали, да нам у најкраћем року изволе послати дужне своте, јер су потраживања штампарије, у којој је лист штампан, велика и ми их нисмо у стању намирити, ако нам дужници претходно све дугове не исплате. Сем овог позива ми ћемо свима дужницима послати нарочите опомене, у којима ће означена бити и свота коју нам дугују, те ако нам и после те опомене дуг не намире, обратићемо се другим средствима, да до својега новца дођемо.

Са идућом 1902. годином „Школски Лист“ ће ступити у тридесет четврту годину свога живота и држаће се и надаље онога правца, којег се и до сада држао. Ну, обзиром на нагомилан дуг у штампарији први број тридесетпетог годишта не ће изаћи пре, него што се дугови у штампарији изравнају, те ће се тада издавање започети са новим рачунима и новим планом. С тога молимо све пријатеље овога листа, да нам и на даље остану наклоњени, а ми ћемо се постарати, да их у свему задовољимо.

У Сомбору, 31. децембра 1901. године.

Уредништво и администрација
„Школскога Листа.“

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

